

keveredett nemzetünknek is nagy jó indulattal és serénységgel igyekeztem minden tehetségem szerint szolgálnom”.

Rövid ismertetésünk végén feltétlenül kiemelés érdemel a korrekt forráselemzések alapján levont szolid következtetések alátámasztására felsorakoztatott tekintélyes hivatkozásrendszer, továbbá a feldolgozott és a forrás- és irodalomjegyzékben feltüntetett rendkívül figyelemreméltó levéltári anyagmennyiség és a téma szempontjából

teljesnek tűnő irodalom pontos közreadása. Függeléként tartalmazza még a kötet Esterházy Miklós (1582—1645) életrajzi vázlatát, valamint névmutatót és rövidítésjegyzéket.

Mindezek alapján úgy véli a recenziens, az e korszakkal foglalkozó hadtörténesek részére ezután már megkerülhetetlen és nélkülözhetetlen alapmű megszületését üdvözölheti, amelyre örömmel hívja fel minden e korszak és e témakör iránt érdeklődő figyelmét.

Zachar József

HANS MIKSCH

DER KAMPF DER KAISER UND KALIFEN

Wien — das Stalingrad der Osmanen

(Bernard und Graefe Verlag, Bonn, 1992. 543 o.)

A ma is szülőhelyén, a várvidékbeli Gyanafalván (Jennersdorf, Burgenland) élő, a magyar történészek által jól ismert történész a közelmúltban publikálta a keresztény Nyugat és az oszmán Kelet közti több évszázadon át tartó fegyveres küzdelemnek szentelt trilógiája utolsó kötetét. Miként az 1986-ban közölt első kötetet (Wir sehen uns beim Goldenen Apfel) az Oszmán Birodalom létrejöttének és korai fejlődéstörténetének, az 1990-ben megjelentetett második (Ungarn zwischen Kreuz und Halbmond) pedig a három felé szakított Magyar Királyság küzdelmeinek szentelte, ezúttal osztrák szemszögből közelítette meg témáját. A szükségszerű átfedések következtében ez a mű is önálló alkotás, és különösen magyar szempontból figyelemreméltó.

A Konstantinápoly bukása és felemelkedése címet viselő első nagyobb szövegegység a Mohács előtti évszázad hadieseményeit idézi fel Hunyadi János és Mehmed szultán személyiségét a középpontba helyezve, majd önálló fejezetben részletezve a Nándorfehérvártól Mohácsig vezető magyar utat. Nagy érdeklődéssel olvassa a magyar

olvasó, miként szól a szerző e részben Havaselve és Moldva koraközépkori magyar függőségéről, önállósodásáról és az oszmánokkal szembeni ütközőállammá válásáról, a vlach lakosság magyar területekre való tömeges meneküléséről. Ezek közt mutatja be a valószínűleg 1409-ben erdélyi birtokadományokkal jutalmazott és szörényi bánná tett Voicu Corvint, aki birtoka székhelyéről, Vajdahunyadról vette volna a fiának örökül hagyott új családnevet, akit ezért ismer a világtörténet Hunyadi Jánosként, és aki első fegyveres tapasztalatait Zsigmond király huszita háborúiban szerezte. E tényt azért hangsúlyozza a szerző, mert nézete szerint így ismerkedhetett meg a későbbi világhírű törökverő hadvezér a huszárokból álló könnyűlovassággal és a huszita harcmóddal, amely hadviselési formát, a huszárságot csapatnemmé növelve, továbbfejlesztett. Részletesen ismerteti a szerző Hunyadi János növekvő szerepvállalását és további felemelkedését, így erdélyi vajdává való kinevezését és újólagos oszmánellenes háborúit, I. Ulászló elestét követő kormányzóvá választását. Növekvő terjedelemben elemzi Hans Miksch a várnai, a rigómezei

és a nándorfehérvári csatát. Nem kerüli meg e rész nyilvánvaló főszereplőjének, Hunyadi Jánosnak a személyével kapcsolatos a maig vitatott kérdést: Egyértelműen magyar hadvezérnek tartja, még ha elmagyarosodott, eredetileg vlach család sarja is volt. Így már nem is tartja érdemesnek, hogy a királlyá választott Hunyadi Mátyás újabban elvitatott magyarságáról is szóljon, ezt annyira természetesnek tartja. Megelégszik azzal, hogy a magyar bel- és külpolitika legfontosabb momentumait felidézze a Mohács előtti háromnegyed évszázadra vonatkozóan.

A második nagy szövegegység „A kereszténység pajzsa: a Szent Római Birodalom” címet viseli, eléggé meglepő módon. Ebben a Magyar Királyság elbukását megelőző és követő birodalom-beli hadikészülődéseket, az 1529-es első Bécs elleni oszmán hadjárat körülményeit, a szétszaggatott Magyarországon vívott további harcokat és a tengeri hatalomért vívott küzdelmet, valamint — önálló fejezetben — a tizenöt éves háború eseményeit részletezi. E szövegegységben a szerző középpontba a zsigmondi gondolat Mátyás általi megismételt kísérletét, a Magyar Királyság és a Szent Római Birodalom egyesítésére irányuló törekvését és ennek a Német Nemzet Szent Római Birodalma megteremtésével bekövetkezett kudarcát állítja. Történetiróként akceptálja ezt az oszmánellenes harc szempontjából sorsdöntő törekvést. Az ezzel szemben álló erőkről szólva pedig nem zárja ki Mátyás váratlan bécsi halálával kapcsolatosan a megmérgezés lehetőségét. Ugyancsak történelmi jelentőségének megfelelően foglalkozik Bakócz Tamás érsekkel, még ha következetesen Bakácsnak írja is a nevét, valamint Dózsa Györggyel. Ezzel szemben rendkívül visszafogottnak és főleg a hazai olvasók szempontjából információszegénynek tűnik a mohácsi csata leírása. Ez még akkor is feltűnő, ha e rész hadműveleti csúcspontjaként Bécs első oszmán ostromát kívánta ábrázolni Hans Miksch. Ugyanígy jelentős aránytalanságot észlel a recenzens azzal kapcsolatban, hogy a tengeri hatalomért vívott küzdelem rendkívül alaposan kidolgozott részt képez, míg a tizenöt éves háború története meglehetősen elnagyolt és csak főbb vonásaiban, eseményeiben van jelen e műben. Bizonyára a korábbi

feldolgozottság volt ez esetben a meghatározó.

A „Finale furioso” című harmadik nagy tematikai egység először a XVII. századi további fegyveres küzdelmeket, majd a szentgotthárdi csata és a Bécs alatti csata közti két évtizedet mutatja be, beleértve a magyar és a lengyel fejlődésre való kitérést is, majd az 1683-as hadjárat esztendő részleteit, végül tekint az ezt követő oszmánellenes nagy felszabadító háborúra. Ebben a részben rendkívül részletes képet kap az olvasó az Oszmán Birodalom belső viszonyairól a felső vezetés vonatkozásában, valamint jól érthető áttekintést a szemben álló államalakulatokkal és főleg az Erdélyi Fejedelemséggel összefüggésben. A szentgotthárdi csata leírása megint haloványabbra sikerült, holott van már monografikus feldolgozása is. A további eseménytörténettel összefüggésben a szerző részletesen szól Zrínyi Miklósról, akinek nevét következetesen Zriny alakban közli, és akinek váratlan halálát a bécsi udvar által felbérlet gyilkosnak és nem vadkannak tulajdonítja. Középpontban természetesen Bécs 1683-as oszmán ostroma áll, az előzmények és főleg az azt követő, csupán vázlatosan említett események részletezésének rovására. Ennek ellenére megfelelő képet kap az olvasó a Wesselényi-féle összeesküvésről, I. Rákóczi Ferenc és Zrínyi Péter felkelési kísérletéről, a szörnyű megtorlásról, a bujdosómozgalomról, a Thököly-felkelésről is. A magyar hadtörténelmi irodalomban vitatott magyar részvételre tekintettel feltétlenül kiemelkedő, hogy az 1683-as évvel kapcsolatosan a szerző a Királyi Magyarország határbiztosításában az oszmán hadakkal szemben álló 29 000 fegyveres közt 11 000 főben adja meg a magyar bandériumok, a portális katonaság és a határőrvidékbeli összesített számát, míg a 33 000 főnyi hadrakelő hadseregben 7000 magyarral számol. A Bécsben, vagy környékén szolgált és hadbavett magyarokra vonatkozóan viszont semmilyen adatot sem szolgáltat.

Függelékében a szerző kitér a világegyház helyreállítására való törekvés egyes állomásaira: a konstanzi, a bázeli, a ferrarai és a firenzei zsinatra is.

A kötet jegyzetelése erősen visszafog-

gott, főleg egyes helyszínek és történelmi személyiségek részletes bemutatását szolgálja, hogy ezáltal ne törjön meg a főszövegbeli ábrázolás lendülete. A megadott irodalomjegyzék lényegszerű, de megtalálhatóak benne a legfontosabb magyar nyelvű publikációk is. A kötetet személy- és helynévmutató zárja. A szöveg jobb megértését térképek, vázlatok, képek segítik. áttekintő táblázatok könnyítik meg.

Itt kell röviden megemlítenünk, hogy a nyomda nehezen birkózott meg a számtalan idegen névvel; ez sok kisebb pontatlanságot eredményezett, főleg ékezetvesztésekben és kettős betűk felcserélésében.

Miként a trilógia két előző kötete, e mű is kézikönyvszerű adattára az oszmán fejlődéstörténetnek, a délkelet- és közép-európai átfogó hadtörténetének, a több évszázados oszmán-keresztény háborúskodásnak, beleértve a korszak magyar sorsfordulóit is. Azonban élvezetes stílusban megírt, olvasmányos mű is egyben, amely sajátos szemléleti aspektusai révén hozzásegít saját, jól ismertnek vélt múltunk biztosabb megismeréséhez. Ilyen szempontból a hadtörténelem iránt érdeklődő minden magyar olvasó szíves figyelmébe ajánlja a recensens ezt a német nyelvű alapmunkát.

Zachar József

MOLNÁR ANDRÁS (szerk.)

A SZABADSÁGHARC ZALAI HONVÉDEI, 1848—1849

Zalai Gyűjtemény, 33.

(Zalaegerszeg, 1992. 422 o.)

1848—49 gazdag irodalmához az összefoglaló munkákon, számvetéseken túl természetesen a regionális szemszögű, részleteket feszegető tanulmányok, kritikai forrásközlések is hozzátartoznak, s örvendetes módon egyre szaporodnak. A két kategória kölcsönhatása emellett attól is megóv, hogy a Messinai szoros ismert őrzői egyikének, vagy másikának karmai közé kerüljünk, figyelmen kívül hagyva a korszak összetettségét, ellentmondásosságát. Egyszerűen a résztanulmányok, helyi monográfiák figyelemmel kísérése, beépítése, a kurucos, avagy labancos verdiktek könnyelmű kimondásának a legjobb ellenszere.

A forrásanyag sokrétűségének, bőségének köszönhetően az ún. „túlkutatottság” veszélye jó ideig nem fenyeget, hiszen az előttünk fekvő kötet is csak az első lépések közé tartozik egy remélhetőleg követésre találó sorozatban, amely Magyarország megyéinek szerepét taglalja a szabadságharcban, beleértve az „emberi tényezőit” is.

Bona Gábor a honvédség általa ed-

dig azonosított 142, az akkori Zalában született tisztjét veszi sorra, részletes életrajzokkal. Ezzel egyrészt kiegészíti korábbi két vállalkozásának helyszüke miatt kimaradt adatait, másrészt a hadnagyi és főhadnagyi állomány rekonstruálásának előrehaladott állapotáról elejtett megjegyzése megédesíti a minden eddiginél nagyobb munkájának közkinccsé tételére való várakozást. Ismert metódusához híven a vizsgált hadfiak összességéről rövid, statisztikai jellegű vázlatot is készít, ideértve a tisztek származását, végzettségét, vallását, s demográfiai jellegű következtetéseket is levon. Írása kiegészül a Zala megye területén eltemetett, de nem zalai születésű 16 egyén névsorával.

Molnár András már a téma felvetésével és a vállalkozás kézben tartásával is elévülhetetlen érdemeket szerzett, de ezt ráadásul tetézi a 7. honvédszászlóalj történetének alapos, korrekt megírásával is. Az alakulat felállításától, a hadi készülődéseken keresztül, a Jellačić elleni tűzkeresztségen át végigkíséri